

ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ОБРАЗОВАНИЕТО ПО КЛАСИЧЕСКИ ЕЗИЦИ И КЛАСИЧЕСКА ДРЕВНОСТ НА БАЛКАНИТЕ (ГЪРЦИЯ, МАКЕДОНИЯ, СЪРБИЯ, РУМЪНИЯ)

Борис Вунчев, Мирена Славова, Йоана Сиракова, Люба Радулова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Текстът представя резултатите от съвместно проучване на екип от преподаватели от Катедрата по класическа филология към Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет на преподаването на класически езици и класическа древност в някои балкански страни. Изследването цели да очертае основни тенденции в развитието на образователните програми в различните културни и обществени контексти, които отразяват както разширяването на полето на класическата филология като научна област, така и спецификите на националните образователни системи. Показани са разнородни практики на присвояване и усвояване на античното езиково и културноисторическо наследство в средното и висшето образование в стремежа за хармонизиране на обучението с изискванията на новите поколения обучаеми и за създаване на чувство за общностна европейска идентичност при съхраняване на спецификите и на собствения национален профил.

Keywords: education, Classics, ancient languages, identity, Balkans, secondary education, higher education

Въведение

В настоящото изследване се очертава мястото на дисциплините, свързани с класическите езици и древност, в училищното и във висшето образование в Гърция, Македония, Сърбия и Румъния. Открояват се основни прилики и разлики в ролята и мястото на обучението по антични езици и цивилизация в училищната и университетската образователна степен.

В основната образователна степен в Македония и в Румъния се наблюдава включване в училищните учебни планове на предмети, засягащи античната култура, без изучаване на класическите езици, но обвързани с мястото на Античността в европейската цивилизация по-общо (*Класическата култура в европейската цивилизация* – Македония), или по-конкретно в родна-

та културна среда (*Римските корени на румънската култура и цивилизация* – Румъния). Макар и със статус на избираем (наред с *Етика на религиите* и *Запознаване с религиите*), предлаганият предмет в македонската образователна система се смята за значимо постижение в обновяването на учебните програми в няколко по-обща и прагматични аспекта на образованието: създаване на чувство за общностна европейска идентичност на базата на присъствието на Античността в различни съвременни контексти, повишаване на общата култура и ерудираността на учениците, запознаване с античното културно наследство в земите на днешна Македония и не на последно място – създаване на по-благоприятни условия за реализация на пазара на труда на възпитаниците на Института по класически изследвания на Скопския университет.

В Гърция се наблюдават най-много различия в сравнение с останалите проучени страни, което естествено произтича от ролята ѝ на наследник на културноисторическите и цивилизационните постижения на античния свят на нейна територия. Въпреки това в училищната програма на Гърция за основната образователна степен е наличен само един предмет, свързан с Античността, в рамките на обучението по история. В гимназиалната степен обучението по класически езици и класическа древност е изключително разширено и силно застъпено в трите основни направления на науките за Античността: езици (включително и латински), литература, история.

Обобщени данни за проучванията на основната и средната образователна степен в останалите три изследвани страни – Македония, Сърбия и Румъния – са представени в **таблица 1**, в която са посочени наименованията на отделните предмети по учебен план, статут на предмета, хорариум, години, в които се изучава, специфичен профил (ако има такъв), тип гимназия, както и наличието или отсъствието на учебници за съответния предмет.

Таблица 1

ПРЕДМЕТ	СТАТУТ	ХОР.	ГОДИНА	ПРОФИЛ	ТИП ГИМНАЗИЯ	УЧЕБНИЦИ
МАКЕДОНИЯ						
Класическата култура в европейската цивилизация	избираем	72 ч.	V/VI	-	-	- ¹⁾
Класически езици	избираем	72 ч.	IX/X	-	-	+
Латински език	избираем	72 ч.	X/XI	Природо-математически науки	-	+

Старогръцки език	избираем	66 ч.	X/XI	Езици и изкуства I	-	+
Латински език	избираем	66 ч.	X/XI			
Латински език	избираем	72 ч.	X/XI	Езици и изкуства II	-	+
СЪРБИЯ						
Латински език	III чужд език	144 ч.	IX-X	-	Реални гимназии	+
Латински език	III чужд език	140 ч.	IX-X	-	Социално-езикови гимназии	+
Латински език и културна история	избираем	280 ч.	IX-XII	Съвременни езици	Филологическа гимназия ²⁾ (Белград)	+
Старогръцки език	избираем	420 ч.	IX-XII	Класически езици	Филологическа гимназия (Белград)	+
Латински език	избираем	420 ч.	IX-XII	Класически езици	Филологическа гимназия (Белград)	+
Основи на класическите изследвания	избираем	122 ч.	IX-XII	Класически езици	Филологическа гимназия (Белград)	-
РУМЪНИЯ						
Латински език	задължителен	34 ч.	VIII	-	-	+
Латински език	задължителен	108 ч.	IX-XI	Хуманитарен профил	-	+
Латински език	задължителен	216 ч.	IX-XI	Богословски профил	-	+
Латински език	задължителен	36 ч.	XII	Хуманитарен/богословски профил	-	+
Старогръцки език	задължителен	144 ч.	IX-XII	-	Богословски училища	+

История и мит в румънското пространство ³⁾	избираем	68 ч.	V–VI	-	-	-
Влияние на гръко-римските митове в румънското пространство	избираем	68 ч.	VII–VIII	-	-	-
Елементи на римската и румънската цивилизация	избираем	72 ч.	IX–X	-	-	-
Преходът римска – румънска култура	избираем	72 ч.	XI–XII	-	-	-

Както е видно от горната таблица, двата исторически езика присъстват в задължителна форма единствено в Румъния, и то в гимназиалното образование с хуманитарен или богословски профил с по 1 или 2 учебни часа седмично. В останалите страни те се изучават като избираеми или като трети чужд език (т.е. отново избираеми) в гимназиалната степен, най-често с 2 учебни часа седмично. Изключение прави Филологическата гимназия в Сърбия, където и двата езика се изучават в профила по класически езици с 3 учебни часа седмично за целия курс на обучение.

Прави впечатление фактът, че съществува ясно разграничение между обучението по език и по културна история. В проучените учебни планове дисциплините *Латински език* и *Старогръцки език* в повечето случаи съчетават съдържателно езиковото с културноисторическото обучение, но с по-голям брой часове, отделени за изучаване на езика. В Румъния в часовете по латински език се включват културноисторически теми, вариращи според профила (хуманитарен или богословски), но и там езиковото обучение заема повечето от предвидения хорариум за дисциплината. За сравнение – в западноевропейските страни, в които придобиването на знания и умения по език върви едновременно с представяне на цивилизационните постижения на гръцката или римската античност, двата акцента в съдържанието са в по-балансиран вариант.

В съдържателен план предметите, посветени на изучаването на класическите езици, не представят иновативни подходи или методики на преподаване, като следват традиционното представяне на граматическите особености на двата езика. В последните години на обучението (XI и XII година) изучаваните антични автори, текстовете и pasajите са разнообразни и варират според профила. **Таблица 2** представя обобщени данни за предвидените за четене автори в проучваните страни. Реалистичността на пригодността и уменията на учениците за четене и разбиране на включените сложни и многообразни текстове може да бъде поставена под съмнение предвид методиките на обучение и броя часове, посветени на изучаването на езиците.

Таблица 2

Държава ⁴⁾	Език	Автори
Сърбия	Старогръцки	Херодот, Ксенофонт, Платон, Омир, Есхил, Софокъл, Еврипид
	Латински	Цезар, Цицерон, Петроний, Катул, Вергилий, Хораций, Овидий
Румъния	Старогръцки	Ксенофонт, Езоп, Нов завет, Омир, Хезиод, Демостен, Платон, Диоген Лаерций, Отци на църквата, византийски теолози
	Латински	Цицерон, Сенека, Тит Ливий, Тацит, Апулей, Тертулиан, Св. Августин, Св. Амброзий, Катул, Вергилий, Овидий, Хораций

Обща концептуална рамка се наблюдава в обособяването на отделни предмети, посветени на културноисторически теми, в Македония и Румъния. И в двата случая представянето на античната култура започва, както бе споменато по-горе, в основното образование, без да се изучават класическите езици, и се обвързва тясно с културната история на териториите на съвременните държави, като същевременно се подават основни познания за класическата древност и се правят паралели със съвремението. Този подход е обоснован от гледна точка на предизвикване на интереса на учениците на един по-ранен етап на тяхното образование към историята и културата на Античността, което, от своя страна, създава благоприятни условия за по-нататъшното им любопитство към спецификите на класическите езици и класическата древност. Връзката между Античността и съвремението се разгръща и в програмите на предметите по класически езици, където се предвижда сравнение между историческите (най-вече латински) и родните езици (напр. заемки, думи с латински корени в родните езици, терминоеlementи). Последното не е валидно за програмите в Сърбия, където основните дейности в часовете са определени за преподаване на граматика и четене на пасажии от текстове на антични автори, а културноисторическата проблематика е изнесена в отделен предмет – *Основи на класическите изследвания*, който се изучава през целия курс на обучение във филологическите гимназии с 1 учебен час седмично.

Съществена черта на учебните програми и обучението по класическите езици в средното образование на Македония е обвързването му с останалите учебни дисциплини и поставянето му в контекста на по-широката специализация на отделния обучаем. По този начин ученето на класически езици се обвързва с останалите учебни дисциплини. Съдържателно часовете по латински и старогръцки език обаче остават недостатъчно специализирани и адаптирани към съответните профили въпреки заявените интердисциплинарни връзки с други изучавани предмети.

От направените проучвания за средното образование могат да бъдат изведени няколко заключения (като изключваме Гърция поради нейната специфика на пряк наследник на лингвистичната, културната и литературната история на Древна Гърция):

– в проучваните страни не съществуват класически гимназии с ясно изразено и единствено профилиране в изучаването на античните езици и култура;

– в хуманитарното гимназиално образование се наблюдават различни профили, като изучаването на класическите езици и гръко-римската цивилизация се включва както в профили по съвременни езици или в общохуманитарни профили, така и в специализирани профили по класически езици;

– Румъния представлява характерен случай с включването на двата езика в богословските гимназии и с латински език в богословските профили на гимназиите;

– в повечето случаи статутът на предметите по античните езици е изборен;

– класически езици не се изучават в основната образователна степен;

– в часовете по език се отделя малко време на културноисторическата проблематика на Античността, като в някои случаи тя е изнесена в основната степен и/или в отделни предмети в гимназиалната степен;

– седмичният хорариум за изучаването на класическите езици варира от 1 до 3 учебни часа седмично;

– седмичният хораруим за предметите, посветени на културната история на Античността, е 1 учебен час седмично в рамките на една или няколко година, рядко 2 учебни часа;

– налице е изразен акцент на обвързване на класическите езици и класическата древност със съвременното, от една страна, и с античното културно наследство на териториите на съвременните държави, от друга;

– не се забелязват иновативни подходи в методиките на преподаване и връзка на изучаването на класическите езици със съвременните информационни технологии.

В средващите страници са представени детайлни описания на направените проучвания в средната и висшата образователна степен в Гърция и Македония.

ГЪРЦИЯ

Задължителното според конституцията на Република Гърция основно образование обхваща „общинско училище“ (δημοτικό σχολείο) с шест класа и „гимназия“ (γυμνάσιο) с три класа. „Общинското училище“ е част от първата образователна степен, а „гимназията“ – от втората образователна степен, чиято втора част е т.нар. лицей (λύκειο), отново с три класа.

Първа образователна степен

Общинско училище

Предметите, свързани с класическите езици и историята на Античността в Гърция, почти не са застъпени в „общинско училище“. Единственият предмет, свързан с Античността, е „История на древността за IV клас“ (Ιστορία Δ΄ Δημοτικής), обхващащ исторически теми от Геометричната епоха до завладяването на Гърция от Рим.

Втора образователна степен

I. Гимназия

Системното изучаване на теми, свързани със старогръцки език и автори, както и с историята на Гърция през Античността, започва в т.нар. гимназия, обхващаща три класа – първи, втори и трети гимназиален. Общо изучаването на предмета *Старогръцки език и литература* обхваща 5 часа седмично, разпределени по следния начин: 3 часа за курса *Старогръцки език* и 2 часа за курса *Старогръцки текстове чрез превод*, където се разглеждат подробно откъси от произведения на определени автори. По-долу цитираме данни за съответните предмети и учебни курсове⁵⁾.

Първи клас на гимназията

Предметите, свързани с класическите езици и класическата древност, са следните:

- а) *Старогръцки текстове чрез превод*;
- б) *Старогръцки език*;
- в) *Антична история*.

А. В рамките на предмета *Старогръцки текстове чрез превод* се провеждат следните курсове:

Старогръцки език (превод). Омиров епос. „Одисея“.

Курсът се изучава по 2 часа седмично от септември до февруари и обхваща общо 40 учебни часа. Програмата съдържа 20 теми, заемащи от 1 до 4 учебни часа. Първата тема е свързана с преразказ на песни 1 – 24, а останалите теми се отнасят до подробно преразказване и „аналитична обработка“ (т.е. работа с текста) на отделни пасажи от песни на „Одисея“. Структурата на отделните теми обикновено е следната: преразказ на пасажа, превод на пасажа на новогръцки, коментар, контролни въпроси, обобщение.

2. Старогръцки език (превод). Херодот „Истории“.

Курсът се изучава по 2 часа седмично от 1 март до края на май в рамките на общо 18 учебни часа. Програмата обхваща 8 теми, заемащи от 1 до 5 учебни часа. Първата тема представлява увод, следващите шест теми представляват анализ на книги I, II, III, VI, VII и VIII, а последната тема представлява обобщение на курса. Структурата на отделните теми е следната:

- а) кратко обобщение на съдържанието на книгата;

б) подробно представяне на отделни пасажи, включващо увод, представяне на „тематичните центрове“ на главата, превод на отделни пасажи на новогръцки, кратки цитати от оригиналния текст, въпроси (евентуално цитиране на паралелни текстове от други старогръцки автори), обобщение, коментари.

Б. Старогръцки език (първи клас на гимназията) (*Αρχαία ελληνική γλώσσα, Α Γυμνασίου*).

Курсът се преподава в рамките на 3 учебни часа седмично. Текстовете и тематиката се анализират в отделен учебник христоматия за всеки клас.

Учебникът христоматия за първи клас на гимназията обхваща 18 части. Структурата на всяка част е следната:

- а) уводен текст, свързан с определен аспект от материалния или културния живот на древните гърци, историята на Древна Гърция и пр.;
- б) текст на старогръцки, свързан със заглавието на темата (вж. т. а);
- в) езикови коментари на старогръцкия текст;
- г) тълкувателни коментари;
- д) въпроси;
- е) граматическа част, представяща езикови проблеми, свързани със старогръцката фонетика, морфология и синтаксис.

Общи помагала за изучаването на старогръцката граматика в трите класа на гимназиалната степен са учебниците по старогръцка граматика, старогръцки синтаксис, речникът на старогръцкия език, съдържащ речникови статии на старогръцки думи от трите учебника христоматии, съответно за първи, втори и трети гимназиален клас, както и учебникът „История на старогръцката литература“.

1. *Грамматика на старогръцкия език* (за гимназия – лицей) (*Γραμματική αρχαίας ελληνικής (γυμνάσιο – λύκειο)*).

Помагалото представлява съкратена версия на *Старогръцката граматика* на М. Иконому, издадена за първи път през 1971 г. Грамматиката има традиционна за подобни съчинения организация, като разглежда структурата на старогръцкия език в три части: фонетика (*φθογγολογικό*), морфология (*τυπολογικό*) и етимология (*ετυμολογικό*).

2. *Синтаксис на старогръцкия език* (първи – втори – трети клас на гимназията) (*Συντακτικό αρχαίας ελληνικής (Α – Β – Γ Γυμνασίου)*).

Синтаксисът на старогръцкия език е ново пособие, което разглежда езиковите явления от синтаксиса на старогръцкия език в духа на традиционната граматика. Материалът е разпределен в три части. В част първа – „Изречението и неговите части“, се разглеждат видовете изречения, главните части на изречението, съгласуването на главните части на изречението, именните определения и частите на речта. Втората част – „Свързване на изреченията“, разглежда различните видове връзки между

изреченията и съответните маркери. Третата част разглежда реторическите фигури и тропи.

3. Речник на старогръцкия език (първи – втори – трети клас на гимназията) (Λεξικό αρχαίας ελληνικής (Α – Β – Γ Γυμνασίου)).

В речника са представени подробно по отношение на етимологията, морфологията и семантиката им основни лексикални единици, срещащи се в материала по старогръцки език за трите гимназиални класа.

4. *История на старогръцката литература* (първи – втори – трети клас на гимназията) (Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας (Α – Β – Γ Γυμνασίου)).

Учебникът представя основните жанрове в старогръцката литература, съответните автори и произведения. Обхванати са основните произведения на старогръцката литература: от „Илиада“ и „Одисея“ на Омир до Втората софистика и Лукиан.

В. Стара история (Αρχαία Ιστορία).

Стара история се преподава в рамките на предмета *История* за гимназиалния курс, изучаван в рамките на 2 учебни часа седмично. Конкретно в първи гимназиален клас се изучава доисторическата епоха – бронзова епоха и Микенска Гърция, както и историята на Древна Гърция от дорийското нашествие до Константин Велики.

Втори клас на гимназията

Предметите, свързани с класическите езици и класическата древност, са следните:

- а) *Старогръцки текстове чрез превод*;
- б) *Старогръцки език*.

А. В рамките на предмета *Старогръцки текстове чрез превод* се провеждат следните курсове:

1. *Старогръцки език (превод). Омиров епос. „Илиада“*.

Курсът се изучава по 2 часа седмично от септември до февруари в рамките на общо 40 учебни часа. Програмата съдържа 14 теми, заемащи от 1 до 4 учебни часа. Първата тема е уводна, а останалите съдържат две части: кратък преразказ на част от песен, цяла песен или няколко песни наведнъж и „аналитична обработка“ (т.е. работа с текста) на отделни пасажки от песните на „Илиада“. Структурата на отделните теми е следната: преразказ на пасажа, превод на пасажа на новогръцки, коментар, контролни въпроси, обобщение. В някои от темите се предлагат паралелни текстове от други старогръцки автори и кратки пасажки (1 – 2 изречения) от оригиналния текст на старогръцки.

2. *Древна Гърция, мястото и хората – антология* (втори гимназиален клас)

Курсът се изучава по 2 часа седмично от март до май и обхваща общо 18 учебни часа. Програмата съдържа 7 теми, заемащи от 2 до 4 учебни часа. Пър-

вата тема е посветена на Атина, останалите – на Спарта, Древна Македония, Тива, Коринт, Александрия, а последната е посветена на спорта и състезанията в Древна Гърция. Всяка част съдържа исторически увод, въведение към съответната тема, превод на новогръцки на конкретен пасаж от даден автор, коментар, въпроси – упражнения – дейности по конкретната тема.

Б. Старогръцки език (втори клас на гимназията)

Учебникът христоматия за втори клас на гимназията обхваща 18 части. Структурата на всяка част е следната:

а) Уводен текст, свързан с даден автор, и конкретен пасаж, свързан с определен аспект от материалната или духовната култура на древните гърци, историята на Древна Гърция и пр.;

б) текст на старогръцки;

в) езикови коментари на старогръцкия текст;

г) тълкувателни коментари;

д) въпроси;

е) граматическа част, представяща езикови проблеми, свързани със старогръцката фонетика, морфология, лексикология и синтаксис със съответни упражнения, кръстословици и т.н.

Трети клас на гимназията

Предметите, свързани с класическите езици и класическата древност, са следните:

а) *Старогръцки текстове чрез превод*;

б) *Старогръцки език*.

А. В рамките на предмета *Старогръцки текстове чрез превод* се провеждат следните курсове:

1. Драма

Предметът се изучава по 2 часа седмично от септември до февруари и обхваща общо 40 учебни часа. Преподавателят избира кой курс ще преподава (и съответно по кой учебник): Еврипид – „Елена“, или Аристофан – „Птици“.

а) Еврипид, „Елена“.

Курсът се изучава по 2 часа седмично от септември до февруари и обхваща общо 40 учебни часа. Програмата съдържа 17 теми, заемащи от 1 до 4 учебни часа. Първата тема е уводна, а останалите съдържат „аналитична обработка“ (т.е. работа с текста) на трагедията. Структурата на отделните теми е следната: обобщение на съдържанието на съответната част от трагедията, превод на пасажа на новогръцки, коментар, контролни въпроси, обобщение. Предлагат се паралелни текстове от други старогръцки автори, както и допълнителни материали, свързани с античната трагедия и рецепцията ѝ.

б) Аристофан, „Птици“.

Курсът се изучава по 2 часа седмично от септември до февруари и обхваща общо 40 учебни часа. Програмата съдържа 17 теми, заемащи от 1 до 5 учебни часа. Първата тема е уводна, а останалите теми съдържат „аналитична обработка“ (т.е. работа с текста) на комедията. Структурата на отделните теми е следната: преразказ на съдържанието на съответната част от трагедията, превод на пасажа на новогръцки, коментар, контролни въпроси, обобщение. Предлагат се паралелни текстове от други старогръцки автори, както и допълнителни материали, свързани с античната комедия и рецепцията ѝ.

2. Ариан, „Анабазис“ (за трети гимназиален клас)

Курсът се изучава по 2 часа седмично от март до май и обхваща общо 18 учебни часа. Учебникът (84 стр.) започва с уводни бележки за Ариан, както и за Александър Велики. Впоследствие се анализират определени пасажии от книгата. Структурата на темите е следната: кратък увод към съответния пасаж, текст на старогръцки, езикови коментари, тълкувателни и прагматологически коментари, упражнения. Книгата е илюстрирана богато и съдържа карти, фотоси на артефакти, картини на известни художници, свързани с живота и делото на Александър, и пр.

Б. Старогръцки език (трети клас на гимназията)

Учебникът хрестоматия за трети клас на гимназията обхваща 12 части. Структурата на всяка част е следната:

а) Уводен текст към даден автор и конкретен пасаж, свързан с определен аспект от материалната или духовната култура на древните гърци, историята на Древна Гърция и пр.;

б) текст на старогръцки;

в) езикови коментари на старогръцкия текст;

г) тълкувателни коментари;

д) въпроси;

е) граматическа част, представяща езикови проблеми, свързани със старогръцката фонетика, морфология, лексикология и синтаксис, със съответни упражнения, кръстословици и т.н.

Седмично разписание на предмета *Старогръцки език и литература* в трите класа на гимназията:

		Първи клас	Втори клас	Трети клас
Старогръцки език и литература	Старогръцки език	3	3	3
	Старогръцки текстове чрез превод	2	2	2

II. Лицей

Втората част от втората образователна степен е т.нар. лицей, обхващащ три класа – първи, втори и трети лицееен. От втори клас на лицеза освен общото направление се обособяват три специализиращи направления: теоретично направление, природо-математическо направление и техническо направление, като се предлагат и 14 допълнителни избираеми дисциплини, общи за всички направления. След завършването на лицеза обучаемият получава зрелостно свидетелство и право да кандидатства във ВУЗ. Лицеите в Гърция биват общообразователни и професионални. Тук ще бъдат разгледани учебниците и предметите само за общообразователните лицеза.

Първи клас на лицеза

Предметите, свързани с класическата древност, са следните:

А. Старогръцки език и литература

Предметът *Старогръцки език и литература* се изучава по пет учебни часа седмично, които са разпределени така: 3 часа *Старогръцка литература* и 2 часа *Старогръцки език*.

Изучаването на старогръцката литература обхваща следния курс:

1. *Древногръцки историографи* (първи клас на общообразователния лицей – общо направление) (*Αρχαίοι Έλληνες ιστοριογράφοι, Α΄ Γενικού Λυκείου – γενικής παιδείας*).

Учебникът по курса започва с увод за живота и произведенията на Ксенофонт и Тукидид и хронология на историята на Древна Гърция от Солон до раждането на Александър Велики. В учебника се разглеждат откъси от „Гръцка история“ на Ксенофонт (книга 2) и произведението „Агезилай“, както и книги 1, 3, 6 и 7 от „История на Пелопонеската война“ на Тукидид. Структурата на отделните урочни единици е следната: текст на старогръцки език, езикови коментари, тълкувателни коментари, въпроси и упражнения, теми за дискусия.

Годишният хорариум от 142 учебни часа по *Старогръцки език* се разпределя така: 50 часа старогръцки език, 2 часа увод в старогръцката историография, 28 часа – Ксенофонт „Гръцка история“, 47 часа – Тукидид „История на Пелопонеската война“, 15 часа – Общи въпроси и интердисциплинарни дейности.

Б. История на древния свят (първи клас на общообразователния лицей – общо направление).

Предметът се преподава в първи клас на лицеза в рамките на 2 учебни часа седмично. Учебникът (298 стр.) се състои от осем части: „Близкоизточни цивилизации“, „Древните гърци“, „Елинистическа епоха“, „Гърците на Запад. Цивилизации на Западното Средиземноморие и Рим“, „Големите завоевания“, „Римската империя“, „Късна античност“ и „Цивилизации в Южна Азия и Далечния изток“.

Втори клас на лицей

Във втори клас на лицей се изучават следните предмети, свързани с класическите езици и античната история:

а) *Старогръцки език и литература* – 2 часа седмично, в общото направление.

б) *Старогръцки текстове* – 4 часа седмично, в теоретичното направление.

в) *Латински език* – 2 часа седмично, в теоретичното направление.

A & Б. *Старогръцки език и литература* и *Старогръцки текстове*

Предлаганите учебници по тези предмети са следните:

1. Антология на поезията на архаичната епоха (втори клас на общообразователния лицей – общо направление) (*Ανθολόγιο αρχαϊκής ποιήσης, Β' Γενικού Λυκείου – γενικής παιδείας*).

2. Реторически текстове (втори клас на общообразователния лицей – теоретично направление) (*Ρητορικά κείμενα, Β' Γενικού Λυκείου – θεωρητικής κατεύθυνσης*).

3. Софокъл – трагедии. „Едип цар“ и „Аякс“ (втори клас на общообразователния лицей – общо направление) (*Σοφοκλέους τραγωδίαи „Οιδίπους τύραννος“ και „Αίας“, Β' Γενικού Λυκείου – γενικής παιδείας*).

4. Софокъл – трагедии. „Антигона“ и „Филоктет“ (втори клас на общообразователния лицей – общо направление) (*Σοφοκλέους τραγωδίαи „Αντιγόνη“ και „Φιλοκτήτης“, Β' Γενικού Λυκείου – γενικής παιδείας*).

1. Антология на поезията на архаичната епоха (втори клас на общообразователния лицей – общо направление).

Учебникът е предназначен за предмета *Старогръцки текстове*, изучаван в рамките на теоретичния профил (втори и трети клас на лицей). След пространен увод за гръцката лирика се разглеждат произведения на Архилох, Мимнерм, Сафо, Солон, Акей, Алкман, Теогнид, Стезихор, Пиндар и Симонид. Структурата на всяка глава е следната: сведения за живота и творчеството на даден автор, кратки бележки за езика му, текст на произведението на старогръцки с превод на новогръцки, речник, коментар, въпроси.

2. Реторически текстове (втори клас на общообразователния лицей – теоретично направление).

Учебникът (433 стр.) е предназначен за предмета *Старогръцки текстове*, изучаван в рамките на теоретичния профил (втори и трети клас на лицей). След пространен увод за реториката в Древна Гърция се разглеждат отделни речи на Лизий („Срещу Филон“, „За Мантитей“), Демостен („За свободата на родосците“, „За гражданите на Мегалополис“) и Изократ („За мира“, „За Ареопага“). Структурата на частта за даден автор е следната: биографични данни за автора, увод в историческия и реален контекст на разглежданата реч, резюме на речта, илюстриращо тематичната ѝ структура, текст на старогръцки, езикови коментари, тълкувателни коментари, упражнения.

3. Софокъл – трагедии. „Едип цар“ и „Аякс“ (втори клас на общообразователния лицей – общо направление).

Учебникът е предназначен за предмета *Старогръцки език*, изучаван в рамките на общото направление на лицей. Всяка трагедия се представя с обширен увод, след което следват отделните ѝ части: първо, превод на старогръцкия текст на новогръцки и след това – тълкувателни коментари.

4. Софокъл – трагедии. „Антигона“ и „Филоктет“ (втори клас на общообразователния лицей – общо направление).

Учебникът е предназначен за предмета *Старогръцки език*, изучаван в рамките на общото направление на лицей. След увод, посветен на древногръцкия театър, на Софокъл и творчеството му, се представят съответните трагедии. След обширен увод се цитират избрани пасаж на старогръцки, следвани от превод на новогръцки, езикови и тълкувателни коментари и упражнения.

В. Латински език

Предметът се изучава 2 часа седмично в теоретичното направление.

Учебникът по латински език съдържа 20 урока. Уроците започват с увод за живота и творчеството на даден латински автор, следва пасаж на латински език, глосар към пасаж, бележки, съдържащи теми от латинската морфология и синтаксис, и упражнения. Всеки урок завършва с латински крилати фрази с посочване на автора и произведението, от което са извлечени, и превод на новогръцки.

Отделно от учебника се ползва и „Граматиката на латинския език“ на Ахилеас Дзарданос, която въз основа на традиционния подход анализира латинския език в четири части: „Морфология“, „Етимология“, „Синтаксис“ и „Сложно изречение“.

Трети клас на лицей

В трети клас на лицей се изучават следните предмети, свързани с класическите езици и античната история:

а) *Старогръцки език и литература* – 1 час седмично, в общото направление.

б) *Старогръцки език* – 5 часа седмично, в теоретичното направление.

в) *Латински език* – 2/3 часа седмично, в теоретичното направление.

А & Б. Старогръцки език и литература и Старогръцки език

По тези предмети се предлагат следните курсове:

1. Тукидид, „Перикъл – надгробна реч“ (трети клас на общообразователния лицей – общо направление) (Θουκυδίδης «Περικλέους επιτάφιος», (Γ Γενικού Λυκείου – γενικής παιδείας).

2. Старогръцки език. Философска проза (трети клас на общообразователния лицей – теоретично направление) (Αρχαία ελληνικά. Φιλοσοφικός λόγος, Γ Γενικού Λυκείου – θεωρητικής κατεύθυνσης).

1. Тукидид, „Перикъл – надгробна реч“ (трети клас на общообразователния лицей – общо направление).

Учебникът започва с увод за живота и творчеството на Перикъл, бележки върху Пелопонеската война и личността на Перикъл. В първа част са дадени паралелни текстове на старогръцки и новогръцки с коментари, втората част съдържа тълкувателни бележки, а в приложението се предлагат паралелни текстове от други старогръцки писатели, както и библиография.

2. Старогръцки език. Философска проза (трети клас на общообразователния лицей – теоретично направление).

Учебникът започва с увод за старогръцката философия. Анализират се произведения на Платон и Аристотел. От Платон са разгледани „Протагор“ и „Държавата“, а от Аристотел – „Никомахова етика“ и „Политика“. След увод за живота и творчеството на всеки от авторите следва анализ на пасажите от съответните произведения. Всеки урок има следната структура: текст на старогръцки, глосар към текста, тълкувателни коментари, теми за дискусия.

В. Латински език

Предметът се изучава 2 часа седмично в теоретичното направление.

Учебникът е в две части. Първа част съдържа 20 урока, а втора – 50. Уроците започват с кратка бележка за конкретен аспект от обществения и културния живот на древните римляни или конкретно събитие, следва пасаж на латински от даден автор, свързан с въпросната тема, глосар към пасажата и бележки, съдържащи теми от латинската морфология и синтаксис, и упражнения. Всеки урок завършва с латински крилати фрази с посочване на автора и произведението, от което са извлечени, и превод на новогръцки.

И в този клас освен учебника се ползва и латинската граматика на А. Дзардзанос, използвана и във втори клас на лицей (вж. по-горе).

МАКЕДОНИЯ

Образователната система в Република Македония обхваща три степени – основно, средно и висше образование. Началното и средното училище са задължителни.

Основното образование започва на шестгодишна възраст и продължава осем или девет години от I до IX клас⁶⁾. На сайта на Бюрото за образование са публикувани учебни планове за основно образование както с продължителност 8, така и с продължителност 9 години, като този преходен период ще завърши с окончателното въвеждане на 9-годишно основно образование.

Средното образование продължава четири години и се осъществява в общообразователни и професионални гимназии с различни профили: технически, медицински, химия, икономика, право и др. При завършване на гимназията учениците получават диплома за средно образование.

Висшето образование предлага три степени на обучение. Бакалавърска степен обикновено се получава от четири до шест години, като продължителността на обучението зависи от вида на факултета. След приключване на първото академично ниво студентите могат да продължат обучението си в магистърска и докторска степен.

Основно образование

В учебните планове на основното образование се предвижда избираема дисциплина *Класическата култура в европейската цивилизация*, която се избира в V клас при осемгодишно основно образование и в VI клас при деветгодишно основно образование сред още две дисциплини – *Етика на религиите* и *Запознаване с религиите*. Учениците избират един предмет от тези три и той се преподава, ако са се събрали 15 души. Колегите от Института по класически изследвания с основание смятат това за свой голям пробив в системата на македонското образование, тъй като едновременно с цивилизоването на децата се откриват и работни места за възпитаниците на Института.

Учебната програма по дисциплината *Класическата култура в европейската цивилизация* предвижда 72 часа занимания по 2 часа седмично. Те са разделени на 6 модула, в които съобразно с възрастта на децата се представят: „Класически езици“ (12 часа), „Антична литература“ (12 часа), „Митология и религия“ (12 часа), „Изкуство“ (12 часа), „Всекидневният живот в Античността“ (12 часа), „Античното наследство в Македония“ (12 часа). Към учебната програма е изработен *Наръчник за учителя* с автор В. Димовска и В. Томовска, който подпомага работата му и препоръчва ползването на редица онлайн ресурси от самите ученици.

Средно образование

Средното гимназиално образование обхваща 4 години. В края на първата година ученикът избира задължително 1 избираем предмет за II година на своето обучение измежду 5 (училищата са длъжни да предлагат най-малко 3), сред които и *Класически езици* с хорариум 2 ч. седмично. Трябва да го изберат 17 ученици, за да се оформи паралелка. Часовете по избираемите предмети започват от 2 на брой през II година и могат да стигнат до 9 през IV година.

За III и IV година има в зависимост от училището 3 или 2 профила (природо-математически, езици и изкуства, обществено-хуманитарен), всеки с по два или три предварително съставени пакета избираеми дисциплини, за които ученикът трябва да се определи в края на II година.

В тези готови пакети *Латински език* фигурира в III година с 2 часа седмична заетост и 72 часа годишно във втория пакет на профил „Природо-математически науки“ заедно с *физика, химия, биология, география и програмиране* и във втория пакет на профила „Езици и изкуства“ заедно с *икономика*,

въведение в правото, мениджмънт, логика, социология и история. Що се отнася до *Класически езици (старогръцки и латински)*, те фигурират в първия пакет на профила „Езици и изкуства“ с по 2 часа седмично и 66 годишно в III и IV година заедно с избираемите предмети *трети чужд език* (италиански, испански, руски, френски, немски, английски), *педагогика, психология, сравнителна литература*.

Съществена черта на учебните програми и обучението по класическите езици в средното образование на Македония е обвързването му с останалите учебни дисциплини и поставянето му в контекста на по-широката специализация на отделния обучаем. По този начин ученето на класически езици не става самоцелно, а намира истинското си приложение като матрица за образованост и създаване на интердисциплинарни връзки. За съжаление, доколкото може да се съди от приложените програми по латински език за II, III и IV година (последното поради промяна в профила „Езици и изкуства“) и *Старогръцки език* за II година, те не са особено специализирани и пригодени към съответния профил.

Учебният процес е обезпечен с учебници, както проличава от приложената библиография.

Висше образование

Най-гъвкава и съдържателно прагматично ориентирана е бакалавърската програма на Университета в Скопие, където се предлагат три програми по класическа филология: *Класическа филология, Старогръцки език и антична цивилизация* и *Латински език и антична цивилизация*. Предимство и на трите програми е наличието на избираеми модули съответно: *Антични студии* и *Византинистика* (към задължителен модул *Класическа филология*) и *Официален език на Република Македония, Френски език* и *Френска литература и култура* (еднакви към задължителните модули *Старогръцки език и антична цивилизация* и *Латински език и антична цивилизация*).

Сред дисциплините, свързани с изучаването на класическите езици, прави впечатление липсата на специални и отделени от практическото обучение теоретични и описателни дисциплини по фонетика, морфология и синтаксис на двата езика, като последните се изучават в исторически план на по-късен етап, от III година (съответно 5 семестър) нататък. В първите две години от обучението са съсредоточени дисциплините с наименование *Старогръцки език* или *Латински език*, като четенето на антични автори започва или от 4 семестър, или от 5 семестър с дисциплини като *Старогръцки автори*, *Четене на старогръцки текстове* и *Латински автори*, *Четене на латински текстове*. Курсовете, свързани с общото езиковзнание, са изнесени в някои от избираемите езикови модули.

Литературоведските дисциплини, посветени на различните жанрове на античната литература, се предлагат още от 1 семестър на обучението едновременно с изучаването на езиците, което предполага използването на преводи на античните автори в часовете по литература. Специална дисциплина се съсредоточава върху античната метрика и музика.

Във всички модули се забелязва присъствието на основополагащи и традиционни дисциплини, свързани с науките за Античността, като палеография, епиграфика, история (включително *История на античните македонци до 323 г. пр.Хр.*), археология, антична митология и религия, антична философия, всекидневен живот в Елада и Рим. Същевременно е забележимо и присъствието на курсове, обвързващи античния и съвременния свят (*Античността и европейската култура, Рецепция на класическата култура, Грецизми и латинизми в съвременния език*).

Бакалавърска, магистърска и докторска степен се получават в Института за класически изследвания на Университета в Скопие.

Тъй като учебните планове на македонските колеги са изработени с оглед на привличане на интереса на по-широка студентска маса и в този смисъл представляват интерес за евентуални бъдещи промени в българските, по-долу привеждаме таблици с учебните дисциплини във всяка от трите специалности и модули:

Класическа филология с антични студии/византинистика

Задължителен модул Класическа филология

I семестър	II семестър	III семестър	IV семестър	V семестър	VI семестър	VII семестър	VIII семестър
Антична митология	Антична лирика	Антична драма	Антична философия	Антична реторика	Гръцка историческа морфология	Класическа археология 1	Антична метрика и музика
Античен епос	История на античния свят	Старогръцки език	Старогръцки автори	Гръцка историческа фонетика	Латинска историческа морфология	Антична проза	Дипломна работа
Старогръцки език	Старогръцки език	Латински език	Латински автори	Латинска историческа фонетика	Византийска книжовност		
Латински език	Латински език						

Избираем модул **Антични студии**

Увод в класическата филология	Предмет от листата на УКИМ ⁷⁾	Предмет от листата на ФФ ⁸⁾	Всекидневният живот в Елада и Рим	Четене на старогръцки текстове	Четене на латински текстове	Предмет от листата на ФФ	Микенската култура и линейното Б писмо
Античността и европейската култура		История на античните македонци до 323 г. пр.Хр.	История на Римската империя	Увод в латинската епиграфика	Увод в гръцката епиграфика	Предмет от листата на УКИМ	Класическа археология 2
		Грецизми и латинизми в съвременния език	Антични религии	Увод в гръцката палеография	Увод в латинската палеография	Предмет от листата на УКИМ	Дидактика на класическите езици
		Религията на елините	Рецепция на класическата култура	Антична поетика	Новогръцки език		Предмет от листата на ФФ
			Древни глоси	Омир и документите на линейното Б писмо			Предмет от листата на УКИМ

Избираем модул **Византистика**

Увод в класическата филология	Предмет от листата на УКИМ	Предмет от листата на ФЗФ	Новозаветен и византийски гръцки език	Византийско изкуство	Византийска филология	Предмет от листата на ФЗФ	Византийски автор
Античността и европейската култура		Византийска култура	История на Византия	Старославянски език	Византийска реторика	Предмет от листата на УКИМ	Византийска нумизматика
		Грецизми и латинизми	Антични религии	Увод в гръцката палеография	Византийска историография	Предмет от листата на УКИМ	Дидактика на класическите езици
			Византийска археология	Антична поезия	Новогръцки език		Предмет от листата на ФФ
							Предмет от листата на УКИМ

Старогръцки език и антична цивилизация (с три модула)

Задължителен модул Старогръцки език и антична цивилизация

I семестър	II семестър	III семестър	IV семестър	V семестър	VI семестър	VII семестър	VIII семестър
Старогръцки език	Старогръцки език	Старогръцки език	Старогръцки автори	Четене на старогръцки текстове	Гръцка историческа морфология	Антична реторика	Дидактика на класическите езици
Античен епос	Антична лирика	Антична драма	Антична философия	Гръцка историческа фонетика	Антична метрика и музика	Античността и европейската култура	Психология
Латински език	Всекидневният живот в Елада и Рим	Антична митология	Антична проза	Грецизми и латинизми	Древни глоси	Педагогика	Дипломна работа

Латински език и антична цивилизация (с три модула)

Задължителен модул Латински език и антична цивилизация

I семестър	II семестър	III семестър	IV семестър	V семестър	VI семестър	VII семестър	VIII семестър
Латински език	Латински език	Латински език	Латински автори	Четене на латински текстове	Латинска историческа морфология	Антична реторика	Дидактика на класическите езици
Античен епос	Антична лирика	Антична драма	Антична философия	Латинска историческа фонетика	Антична метрика и музика	Античността и европейската култура	Психология
Старогръцки език	Всекидневният живот в Елада и Рим	Антична митология	Антична проза	Грецизми и латинизми	Рецепция на класическата култура	Педагогика	Дипломна работа

Избираемите модули са еднакви за двете специалности „Латински език и антична цивилизация“ и „Старогръцки език и антична цивилизация“.

Избираем модул **Филология**

Предмет от листата на УКИМ	Предмет от листата на УКИМ	Правопис и правоговор с фонетика и фонология	Развой на писмения език	Морфология	Словообразуване	Лексикология с фразеология	Лингвостилистика
Предмет от листата на УКИМ	Предмет от листата на УКИМ	Старославянски език 1	Старославянски език 2	Историческа фонология	Историческа морфология и лексикология	Синтаксис	Диалектология
		Обща лингвистика	Увод в лингвистиката	Социолингвистика	Ономастика	Диалектология	Балканско езиковедие
				Психолингвистика	Прагматика	Семантика	Основи на текстологията

Избираем модул **Френски език**

Предмет от листата на УКИМ	Предмет от листата на УКИМ	Френски език 1	Френски език 2	Френски език 3	Френски език 4	Френски език 5	Френски език 6
Предмет от листата на УКИМ	Предмет от листата на УКИМ	Морфосинтаксис на френския език 1	Морфосинтаксис на френския език 2	Синтаксис на френския език 1	Синтаксис на френския език 2	Семантика на френския език	Прагматика на френския език
		Фонетика на френския език	Корективна фонетика на френския език	Компютърна лингвистика за френския език 1	Компютърна лингвистика за френския език 2	Контрастивна граматика на език 1	Контрастивна граматика на език 2
			История на френския език с историческа граматика (преглед)	Заемките във френския език	Френски език с онлайн поддръжка (ниво за напреднали – TV5 Monde)	Сравнителна граматика на романските езици	Френска лексикография

Избираем модул **Френска литература и култура**

Предмет от листата на УКИМ	Предмет от листата на УКИМ	Френски език 1	Френски език 2	Френски език 3	Френски език 4	Френски език 5	Френски език 6
Предмет от листата на УКИМ	Предмет от листата на УКИМ	Преглед на френската литература: история и периодизация	Френска поезия на XIX и XX век	Френска книжовност на Просвещението и Предромантизма	Френски роман XIX век	Френски роман XX век	Френски театър XX век
		Френска книжовност на Средните векове и Ренесанса	Френски класицизъм	Френска култура и цивилизация (от времето на Просвещението до V Република)	Франкофонски култури	Франкофонски литератури	Френски нов роман

В заключение

Що се отнася до висшето образование и изучаването на класическите езици в различни от специализираните бакалавърски програми, то не се предлага в Македония. Както ще видим в следваща част на проучването в Сърбия то се предлага на малко места за някои филологически специалности (като „Романистика“), а най-застъпено обучение, предимно по латински език за неспециалисти, се наблюдава в Румъния, като там е включено и в бакалавърските програми на Историческия, Богословския и Правния факултет.

Обща черта на проучените бакалавърски програми е липсата на дисциплини, обвързващи изучаването на класическата древност и класическите езици със съвременните информационни технологии. Само в един учебен план присъства дисциплина *Информатика* със статут на избираема, а в избираемия модул *Френски език* към задължителните в Македония модули *Старогръцки език и антична цивилизация* и *Латински език и антична цивилизация* се предлага дисциплина *Компютърна лингвистика за френски език*.

Иновативен концептуален поглед към учебния план в бакалавърската степен се наблюдава в Македония, където благодарение на интердисциплинарния подход традиционното класическо образование е обвързано с обучението по съвременни езици (роден и сродни) и литератури, като същевременно са отразени и някои актуални тенденции в образователната и научната област на класическата филология посредством връзките между античната и европейската култура и рецепцията на Античността в съвременното.

Характерната тенденция за представяне в учебното съдържание на теми, свързани с античното културно-историческо наследство на териториите на

проучваните страни, в гимназиалната образователна степен, като цяло, не намира продължение във висшето образование.

БЕЛЕЖКИ

1. Учебната програма на предмета е обезпечена с *Наръчник на учителя*, който подпомага работата и препоръчва редица онлайн ресурси за ползване от самите ученици.
2. Посочените предмети за Филологическата гимназия в Белград се изучават и в други филологически гимназии в Сърбия със същия профил и хорариум с изключение на старогръцкия език, който не е включен навсякъде в учебните планове.
3. Четирите избираеми предмета са част от един общ профил, наречен „Римски корени на румънската култура и цивилизация“, за който всяко училищно ръководство решава дали да бъде включен в учебния план. Неговото включване означава, че часовете по отделните предмети автоматично се превръщат в задължителни.
4. В Македония предметът *Латински език* предлага четене на антични произведения в превод.
5. На всеки предмет съответстват учебник и други учебни материали, освен когато изрично е указано, че даден учебник е общ за цяла една образователна степен, напр. за трите класа на гимназията и пр.
6. Отделение.
7. Университет „Кирил и Методий“ – Скопие.
8. Философски факултет.

ЛИТЕРАТУРА

За Гърция:

„История за IV клас“.

<http://ebooks.edu.gr/new/course-main.php/?course=DSDIM-D103>,
27.07.2015.

Омиров епос. „Одисея“.

<http://ebooks.edu.gr/new/books-pdf.php?course=DSGYM-A115>,
27.07.2015.

Херодот „История“.

<http://ebooks.edu.gr/new/course-main.php?course=DSGYM-A113>,
27.07.2015.

„Старогръцки език (първи клас на гимназията)“ (граматика, синтаксис, речник, история на старогръцката литература и др.)

<http://ebooks.edu.gr/new/ebooks.php?course=DSGL102>, 27.07.2015.

Стара история (Αρχαία Ιστορία).

[http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A, 27.07.2015.](http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A,27.07.2015)

Омиров епос. „Илиада“; Старогръцки език (втори клас на гимназијата) (граматика, синтаксис, речник, историја на старогръцката литература).

[http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-B, 27.07.2015.](http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-B,27.07.2015)

Еврипид, „Елена“; Аристофан, „Птици“; Ариан, „Анабазис“ (за трети гимназиален клас); Старогръцки език (трети клас на гимназијата) (граматика, синтаксис, речник, историја на старогръцката литература).

[http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-C, 27.07.2015.](http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-C,27.07.2015)

Древногрчки историографи; Историја на древниот свят.

[http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGL-A, 28.07.2015.](http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGL-A,28.07.2015)

„Старогръцки език и литература“, „Старогръцки текстове“ и „Латински език“.

[http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGL-B, 28.07.2015.](http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGL-B,28.07.2015)

<http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGL-C>

За Македонија:

Басотова, Љ. Латински јазик (II година). Скопје.

Басотова, Љ. Латински јазик (III година). Скопје.

Басотова, Љ. Латински јазик (IV година). Скопје. 2004.

Салиу, С. Латински јазик на албански наставен јазик I и II). Тетово. 2004.

Димовска, В. & М. Чешларов. Латински јазик (II година). Скопје.

Софрониевски, В. Χρῦσειον α': Учебник по старогръцки език јазик – почетно изучување. Скопје. 2010.

Биро за развој на образованието <http://bro.gov.mk/?q=mk> (31.07.2015)

Закон за основното образование

http://bro.gov.mk/docs/zakonodavstvo/osnovno/osnovnoto_obrazovanie_103_19082008.pdf (31.07.2015)

Концепција за деветгодишното основно воспитание и образование (Министерство за образование и наука; Биро за развој на образованието). Скопје, 2007.

http://bro.gov.mk/docs/Koncepcija_po_javna_rasprava_so_izmeni_i_doplnuvanja.pdf (31.07.2015)

TEACHING CLASSICAL LANGUAGES AND CLASSICAL WORLD IN THE BALKANS (GREECE, MACEDONIA, SERBIA, ROMANIA)

Abstract. This paper shows the outcomes of a study carried out at the Department of Classical Philology at the Faculty of Classical and Modern Philology in Sofia University, dealing with latest trends in classical education in the Balkan area. It aims to outline some crucial characteristics of teaching and learning ancient languages, history and culture in secondary and higher education in the countries of the Balkan Peninsula. Emphasis is put on the different ways by which different educational systems face the challenges in harmonizing their own national features with both the new development and research tendencies in classics and the new generations' requirements. In all the countries surveyed, a central issue comes to the fore: education in classics turns out to be a strong medium for actualizing both the common European identity of diverse nationhoods and the countries' own national distinctiveness.

✉ **Prof. Mirena Slavova, DSc.**

Department of Classical Philology
Faculty of Classical and Modern Philology
University of Sofia
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
E-mail: mirenaslavova@gmail.com

✉ **Dr. Yoana Sirakova, Assoc. Prof.**

Department of Classical Philology
Faculty of Classical and Modern Philology
University of Sofia
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
E-mail: sirakovayoana@gmail.com

✉ **Dr. Boris Vounchev, Assoc. Prof.**

Department of Classical Philology
Faculty of Classical and Modern Philology
University of Sofia
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
E-mail: vounchev@yahoo.com

✉ **Dr. Lyuba Radilova, Assist. Prof.**

Department of Classical Philology
Faculty of Classical and Modern Philology
University of Sofia
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
E-mail: lyuba.radilova@gmail.com